

парадигме³. Стиче се утисак да се о српској модернистичкој књижевности, дакако, мора(ло) трансмузиколошки промишљати, с обзиром на то да су књижевност и музика равноправни и паралелни медији уметничког изражавања како универзитетских професора и критичара, тако и самих књижевника и музиколога. Мина Ђурић је монографијом *Трансмузикализација текста* начинила неколико важних и инспиративних корака на том пољу. Колико су у овом кључу постали сагледивији индивидуални опуси и типолошке разлике међу ауторима, толико се анализирањем њихових међусобних прожимања и, штавише, посредством збирних потпоглавља о Бетовену и Моцарту као својеврсних интермеца, створио редак утисак о српској модернистичкој књижевности као необичном „оркестаријуму“.

Доц. др Јелена МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

РОМАН ПЕСНИКА У ОРАХОВОЈ ЉУСЦИ

Драган Хамовић, *Рог ораха*, Српска књижевна задруга, Београд 2022

Познат као песник, есејиста и истакнути тумач савременог српског песништва, Драган Хамовић (Краљево, 1970), исписује свој први роман, *Рог ораха* (2022), чије је поетско и прозно *језиро* настајало у претходним годинама. Прозни текст *Домаће васиљшање*¹ (2015), објављен у оквиру додатка „Види чуда“, часописа *Повеља*, како аутор истиче, настаје по задатку који бива „окидач за покретање унутрашњег налога, запете пушке у властитој души“. У том приповедном мозаику детињства, смештене су породичне фотографије, те се сећања на кључне фигуре одрастања и формирања поетског сензибилитета преливају и у збирку песама пропраћених причама, *Меко језиро* (2016). Мото у виду загонетке којом тада отпочиње понирање у пределе детињства: „Пружих златну жицу преко белог света, па је савих у орахову љуску“, упућује на формирање аутентичног песничког вида. Дубоко, лично, али и љуском спољашњег света обавијено видело, постојана је идејна нит која се протеже и збирком песама *Лик са Лимеса* (2020), да би њено коначно усредиштење био

¹ Проза *Домаће васиљшање* одређена је као „роман у љусци“, те таквом жанровском мистификацијом Хамовић упућује читаоце на роман који још увек сазрева.

романескни амалгам *Рог ораха*, објављен у оквиру Плавог Кола Српске књижевне задруге. Овим аутобиографским романом протежу се и нити аутофикције, засноване на записима унутар књига *Тиска* (2015) и *Лица једнине* (2018). Богати стваралачко-спознајни наноси творе тридесет лирски интонираних поглавља у којима перспектива писца бива уроњена у просторе „између унутарњег видела и невидела, сећања и несећања”, сакривене у оптици дечака као „кључног претка”.

Прво поглавље романа, „Улазак”, сугерише намеру аутора да пребивањем у „меком језгру”, прошлости, реконструише одбљеске сећања. Период детињства, одређен као „прво време” у „почетном дворишту” смештеном у Краљево, на ушћу Рибнице у Ибар, представљен је као изоловани простор сигурности из кога бива црпљена стваралачка имагинација. Ивице света које уочава дечак, као и микропростори који закупају његову пажњу, из позиције приповедача сагледане су као семе великих спознаја. *Лимес* детињства, брдо и сазидани насип на реци, иако спутава видик, штити простор куће, унутар које јунак одлази на скровита, трагачка места, попут тавана и подрума. Фиоке и цепови су микропростори у којима трага за нечим непредвидивим, док ће „кутија Позоришта” бити простор у коме савладава стид као члан драмског студија. Имајући у виду поглавље „Скровита места” у коме описује силазак у депо библиотеке, где проналази прва издања „митских збирки” *Копе* Васка Попе и *87 њесама* Миодрага Павловића, бива нам јасно да Хамовић успоставља специфичну поезију простора романа, метафорички саобразних ораховом плоду. Потреба за сакривањем и истовременим самооткривањем, показује се неодвојивом од настојања да се идентификује са породичном прошлошћу. Још као дечак освестивши свој положај, „као у заклопљеној тегли” спрам епохалних ратних искустава предака, приповедач ће дефинисати себе сусретиштем успомена и кариком чија дужност јесте причање њихове приче.

Ратна прошлост предака и свест о националном идентитету, заједно са сећањима на свакодневицу митских фигура детињства, опсесивне су теме јунака-приповедача. Отац његове мајке, Деда Драги, у сећањима се појављује као већ болестан („монументална руина главног кућног мита”), па ће прича о њему, опанчару који долази у Краљево и војнику који препливава Рајну у бегу из заробљеништва након Априлског рата, добити своје проширење. На том фону исписана, поглавља у којима се помињу ратна страдања у Јасеновцу и у херцеговачкој јами Пандурица, представљају значајан сегмент романа, сажет и уобличен тамним емотивним набојем. Одласци у Херцеговину, „Хамовину”, представљају једно од кључних доживљаја детињства, будући да се тамо истовремено приближава коренима, као и поприштима страдања. „А шта је Ја без претходника?” – питање је које покреће мисао на „митског прапретка” Саву, учесника Херцеговачког устанка, сахрањеног крај мора у близини Дубровника,

чиме је подвучена идеја на којој почива први Хамовићев роман. Елементе породичног романа, стога, доследно премрежава контекст историје српског народа. Спону са традицијом колектива Хамовић највештије остварује у ведром портретисању нане Радмиле, постојане женске фигуре чија истрајност чини да буде доживљена као „живи лик Србије”. Она га подржава док свира велику „welthmeister” хармонику, чију несавладиву тежину приповедач схвата као „средокраћу између тога шта јесмо и чему тежимо”. Дечак напушта музичку школу, али ће потреба да тонски искаже своје мисли бити компензована песничким даром. Поглавља таквог типа, у којима се као дечак сусреће са извесним препрекама, најјасније упућују читаоце у комплексну природу двоструке визуре приповедача. Аутоиронија и хумор провејавају управо услед тако устројеног погледа на прошлост, оствареног у укрштају наивне дечје и зреле перспективе. У тој спрези, дакле, настају пажљиво портретисани ликови породице, од којих приповедање о оцу Лазару поседује посебан естетски квалитет. Судбина оца, „доживотно виђеног госта у кући” и његова развијена карактеризација рефлектују идејно настојање да се кроз причу о другом исприча прича о себи. Премда као дечак одређен цртама лица деде, приповедач указује да се временом идентификује са оцем, откривши дубоку унутрашњу подударност.

Тематизовани процес сазревања, укључује и период школовања, стога *Рог ораха* садржи и елементе образовног романа. Богата кућна библиотека, показује се као плодносно полазиште за развој читалачких и стваралачких компетенција. С друге стране, саживљеност са духом поднебља твори изразит језички сензибилитет аутора, видљив у употреби окошталих говорних форми, као и фразеологизама књишког порекла. Описујући нану Радмилу, рећи ће да је умела да запева у паузама од „борбе непрестане”, док ће за опис погледа бабе Илинке са старе фотографије, преобликовати стих из усмене лирике: „Није вила да вија облаке”. Поједини коментари породичних фотографија из *Домаћеї васїиїања* су задржани, али их промишљеном приповедном стратегијом аутор интегрише у романескно ткиво. Поглавље о „изразитој дворишној фигури” из детињства, Лудој Стани коју прате кучићи, прави спону са Хамовићевом песмом „Настас, војевода”, објављеној у збирци *Лик са Лимеса*. Мотивација песме потиче из сегмента *Ауїобиоїрафије о друїма* Б. М. Михиза, о Лудом Настасу који је, претпоставља се, са псима у Београду једини дочекао Османлије 1813. године, па га је колективно памћење преформулисало у Луду Насту. Специфичан језичко-стилски израз *Рога ораха*, дакле, одраз је дубински развијене свести о језику и културолошком коду свог понедбља. Поред Краљева и Херцеговине, планина Златар представља још једно митско место у прошлости јунака-приповедача. Поглавље „Лица Златар планине”, сабира више наративних фрагмената (што је доминантна одлика форме целокупног романа), у којима наилазимо на

епизоде о прекинутом празничном одмору услед снежне планинске непогоде, као и о тренингу фудбалског тима Црвене звезде, јунацима детињства чија неочекивана просторна блискост представља доживљај који надилази поредак свакодневице. Још један важан топоним у роману јесте Београд, преваходно Карабурма, „тихи крај” у коме јунак проводи дане код стрица Младена. У претпоследњем поглављу смештеном у савремени тренутак, приповедачев поглед на Београд, изнад железничког стајалишта Тошин бунар, препознаће „ознаке мегалополиса у покушају”. Велеградску слику недовршености и немира, замениће слика завичаја: „Тада ми се учини, као решење каквог тренутног чвора, тренутни прелет у ваздушну луку и менталну бању првог дворишта”. Тада слике детињства више нису „ретуширане и колорисане”, као током свих претходних поглавља романа. Од моћних стабала ораха на обали реке остаје само невелики део, док је већина исечена и завршава у пећи, те је орах чија симболика унутар романа има повлашћени полагај, сведен на материјалност коју једино памћење може превладати. Златна жица вида која твори прве слике света, смотане у „првом времену”, јавља се и на самом завршетку романа – јака жица обмотава и примирује јунака-приповедача удаљеног од простора завичаја. Да је прошлост неодвојива од садашњости и да га свуда прати, приповедач схвата и кроз осврт на Белановића рупу у којој су на Бежанијској коси затрпане жртве логора Сајмиште и Јасеновац. „Неизлазак” је реч којом Хамовић именује завршно поглавље романа чиме указује на стопљеност са „меким језгром” прошлости, те да могућност изласка не постоји: „Пребивам у властитој митологији, уникатној битној причи – премало различној од толиких других”.

Свој први романескни плод, Драган Хамовић одређује проширеним причањем, док је истовремено успостављен као синтеза дугог сазревања стваралачке имагинације усредиштене у језгру *власитије митологије*. Ипак, идеја *Роба ораха* не заснива се на самодовољности. Стихови песме „Ораси на рибничкој обали”: „Људи по земљи, као и ораси, / Златно су језгро у сувој коруби”, део су стихова преточених у мото романа, чиме снажна метафоричка структура ораха постаје индикативна у перцепцији појединца уопште. У укрштају прича о другима и о себи, исписан је *роман сурсрејиције*, у чијем средишту пребива песник.

Мер Нина В. СТОКИЋ
Филозофски факултет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност
Докторске академске студије
nstokic012@gmail.com